

devamı olarak haremın denize dikey uzanan birimleri ve harem bahçesine bakan yüzleri son derece yalın bırakılmış, duvar yüzeylerinde süsleme öğesi olarak yalnızca pencerelerin çevresini dönen silmeler ve plasterler kullanılmıştır.

Sarayın dış cephelerinde görülen eklektik süsleme anlayışı, yapının iç düzenlenişinde de karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı sanatının geleneksel kalem işi nakışlarının arasına son asırlarda girmiş olan barok, rokoko nitelikli motifler, Dolmabahçe Sarayı'nda klasik ve ampir süsleme öğeleriyle bir arada ele alınmış, bazı kesimlerde duvar resmi niteliğinde manzara ve natürmortlara da yer verilmiştir. Tavanlar panolara ayrılarak geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş, duvarlar ise yer yer sütunçe ve kemer gibi yalancı mimari elemanlarla hareketlendirilmiştir. Süslemede horasan sıva veya alçı üzerine boya kullanılmıştır. Özellikle tercih edilen, teknik alçı kabartma üzerine altın yaldız boyamadır; stuko daha çok duvarlarda görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Saray, 7 R. 1265, sıra nr. 282, 1223 (takrir), 4103, 4431; 26 R. 1265, sıra nr. 5785; 28 Z. 1265, sıra nr. 5785; BA, İrade-i Hariciye, nr. 7184, 7188, 8795/3; *Takvim-i Vekâyi'*, sy. 246 (5 Ramazan 1258), sy. 270 (4 Cemâziyelevvel 1260), sy. 273 (26 Ramazan 1260); *Dolmabahçe Sarayı Arşivi İrade-i Seniyye Kayıt Defteri*, 2670, sıra nr. 614; *Dolmabahçe Sarayı Arşivi, Evrak*, I, 1383; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 447-448; Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul* (nşr. Ke-vork Pamukçüyan), İstanbul 1988, s. 39, 252-253; P. G. İncüyan, *XVIII. Asırda İstanbul* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1976, s. 1/3; Ayvansarâfi, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 89; Semavi Eyice, *İstanbul Petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 110, nr. 176; a.mlf., *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul 1976, s. 18-19; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1974, II, tür.yer.; Ayda Arel, *18. Yüzyılda İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul 1975; H. Olcay Ege, *Dolmabahçe Sarayı Dış ve İç Süslemeleri* (bilim uzmanlığı tezi, 1978), Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi; Çelik Gülersoy, *Dolmabahçe*, İstanbul 1984; Nurhan Atasoy, *"Dolmabahçe Sarayının Türk Karakteri"*, *Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler (15-17 Kasım 1984)*, İstanbul 1985, s. 85-89; Mustafa Cezar, "Sanatta Batıya Açılıştta Saray Yapıları ve Kültürün Yeri", a.e., s. 45-69; İ. Yücel — S. Öner, *Dolmabahçe Sarayı*, Ankara, ts. (TBMM yayını); H. Y. Şehsuvaroğlu, "Dolmabahçe Sarayı", *Arkitekt*, sy. 173-174, İstanbul 1946, s. 127-130; T. Etingü, "Dolmabahçe Sarayı", *Hayat Tarih Mecmuası*, 1/1, İstanbul (1966), s. 42-48; M. Sertoğlu, "Dolmabahçe'den Beşiktaş'a", a.e., II/9 (1977), s. 66-77; R. Ekrem Koçu, "Dolmabahçe Sahil Sarayı", *İst.A*, IX, 4675-4681.

METİN SÖZEN

DOLUNAY

(bk. BEDİR).

DOMUZ

İslâm dini insanı maddî ve mânevî her türlü zarardan korumak için birtakım kurallar koymuş, bu arada beslenme konusunda da bazı temel prensipler belirlemiştir. İnsana zarar verebilecek pis ve kötü her şeyi yasaklamış; temiz, güzel ve faydalı olanı da helâl kıлып serbest bırakmıştır (el-Bakara 2/168, 172; el-A'râf 7/157; el-Mü'minün 23/51). Domuz da (hinzîr) pis ve zararlı şeylerden kabul edilip etinin haram kıldığı Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça belirtilmiştir: "Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı" (el-Bakara 2/173; en-Nahl 16/115; ayrıca bk. el-Mâide 5/3; el-En'âm 6/145).

İlahî dinlerden Yahudilik'te domuzun haram kıldığı hususunda Tevrat'ta açık ifadeler vardır: "... ve domuzu, çünkü çatal ve yarık tırnaklıdır, fakat geniş getirmez, o size murdardır. Onların etinden yemeyeceksiniz ve leşlerine dokunmayacaksınız, onlar size murdardır" (Levililer, 11/7-8; Tesniye, 14/8). Bugünkü Hıristiyanlık'ta ise domuzun haram kıldığına dair açık ve kesin bir hüküm yoktur. Ahd-i Cedîd'in, "Putlara kurban edilen şeylerden, kandan ve boğulmuş olanlardan... çekinin, bunlardan çekinirseniz iyi edersiniz" (Resullerin İşleri, 15/29) şeklindeki cümleleri arasında domuzun haram kıldığına dair açık bir hüküm bulunmamakta, buna karşılık ağıza giren şeyin değil ağızdan ve kalpten çıkan şeylerin insanı kirleteceği ifade edilmektedir (Matta, 15/11, 18; Markos, 7/15-23). Bununla beraber gerçek İncil'e resmî dört İncil'den daha yakın olduğu müslümanlarca kabul edilen Barnaba İncil'i'nde, "Bunun üzerine yazıcılardan biri dedi: Eğer ben, domuz eti veya pis olan bir başka et yersem, bu benim vicdanımı kirletmez mi? İsa cevap verdi: İtaat-sizlik insanın içine girmez, insandan, kalbinden dışarı çıkar ve bu sebeple haram kılınan yiyeceği yerse kirlenmiş olur" (Fasil, XXXII/32-34) cümleleri yer almaktadır. Bu ifadelerden, pis ve murdar olan domuz etinin haram kılınan yiyeceklerden olduğu, yenildiği takdirde

de kişinin gönlünü, vicdanını kirleteceği anlaşılmaktadır (*İncilü Barnaba*, s. 50, d.n.b.). Diğer İncil'lerde de domuz yer yer horlanmaktadır (Matta, 7/6; Markos, 5/11-14). Elde mevcut İncil'lerde domuzun haram kılındığını gösteren açık bir hükmün yer almaması, bunun tahrif edilen hükümlerden biri olduğu hususunu akla getirmekte ve domuz eti serbestisinin, çarşıda satılan her şeyin yenebileceğini söyleyen (I. Korintoslular'a Mektup, 10/25) Pavlus tarafından Hıristiyanlığın kabulünü kolaylaştırma amacıyla sonradan ortaya konduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Aslında Tevrat'ın hükümlerine de uymak durumunda olan hıristiyanlar (Matta, 5/17, 18) oradaki açık yasağa rağmen bu hükme uymamaktadırlar.

Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetlerinde haram kılınan şeyler sıralanırken domuzun sadece eti zikrediliyorsa da müfessirler ve fakihler, En'âm süresinin 145. âyetinde yer alan "rics" kelimesiyle, "...onlara pis ve murdar olan şeyleri haram kılar" (el-A'râf 7/157) meâlindeki âyeti birlikte değerlendirerek domuzun kemiği, yağı, sütü dahil bütünüyle haram olduğuna hükmetmişler, ilgili âyetlerde sadece etinin zikredilmesinin en çok faydalanılan kısmının eti olması gerçeğine bağlı bulunduğunu kabul etmişlerdir. Buna göre domuzun bütün parçaları "meyte" hükmünde olup dinen necis sayılmıştır. Derisi tabaklansa bile fakihlerin çoğunluğuna göre dinen temizlenmiş olmaz. Ancak Zâhirîler, Şevkânî ve bir rivayette İmam Ebû Yûsuf, tabaklanan derinin temizlenmiş olacağını bildiren hadisin (Müslim, "Hayz", 105; Şevkânî, I, 178) genel ifadesinden hareketle tabaklanan domuz derisinin temiz olduğunu kabul etmişlerdir. Mâlikî mezhebinden Sahnûn ve İbn Abdülhakem'in de bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir. Âlimler, domuz kılının temiz veya pis olduğu ve bazı yerlerde kullanılıp kullanılamayacağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Şâfiîler'in dışındaki mezhepler, zarureti dikkate alarak domuz kılının ayakkabı dikiminde veya badana fırçası olarak kullanılabileceğini kabul etmişlerse de bazı âlimler bu konuda zaruret bulunmadığını, bu tür işlerin başka malzemelerle de yapılabileceğini göz önüne alarak bunu câiz görmemişlerdir.

Deniz hayvanlarından su domuzunun kara domuzu gibi haram olup olmadığı

DOMUZ

konusunda müctehidler ihtilâf etmişlerdir. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî fakihleri, "Deniz avına çıkmak ve avlanana yemek size helâl kıldı" (el-Mâide 5/96) meâlindeki âyetle, "Deniz suyu temizdir; ölüsü de helâldir" (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 41; Tirmizî, "Tahâret", 52) meâlindeki hadisin genel hükmüne dayanarak su domuzunun yenilebileceğini kabul etmişlerdir. Hanefîler ise domuzun haram kılındığını belirten âyetlerde mutlak olarak zikredilen "hinzîr" kelimesinin her iki türü de içine aldığı, ayrıca deniz domuzunun A'râf sûresinde geçen (7/157) "pis ve murdar" anlamındaki "habâis" kelimesinin kapsamına girdiği gerekçeyle su domuzunun da haram olduğunu kabul etmişlerdir. Esasen onlara göre balık dışındaki her deniz ürünü haramdır.

Domuz müslümanlar için hukuken değer taşıyan (mütekavim) mallardan değildir. Ayrıca şarabın, leşin, domuzun ve putların satımının haram olduğunu ifade eden sahih hadisler mevcuttur (Buhârî, "Büyû", 102, 112; Müslim, "Müsâkât", 71; Ebû Dâvûd, "Büyû", 64). Bu hadislere dayanarak İslâm hukukçuları domuzun alım satımının haram olduğuna hükmetmişlerdir. İbnü'l-Münzir en-Nîsâbü'rî bu konuda fakihlerin ittifak ettiğini kaydeder. Domuzun, İslâm devletinin gayri müslim tebaası olan zimmîler için mütekavim mal olup olmadığı konusunda iki farklı görüş vardır. Hanefî ve Mâlikîler'e göre zimmîye ait domuz mütekavim mal sayılır ve bir müslüman veya zimmî tarafından telef edilirse tazmini gerekir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise zimmîye de ait olsa domuz mütekavim mal değildir ve telef edildiği takdirde tazmini gerekmez. Bir müslümana ait domuzun telef edilmesi halinde tazmin gerekmediği hususunda dört mezhep ittifak etmiştir.

Domuzun Haram Kılınmasının Hikmeti. Kur'an-ı Kerim'de etinin haram olduğu belirtilen tek hayvan domuzdur. Et yiyen diğer yırtıcı hayvanlarla ilgili yasak ise sünnet ve ictihada dayanmaktadır. Kur'an domuzu haram sayarken onu "fisk" (el-Mâide 5/3) ve "rics" (el-En'am 6/145) olarak nitelendirir. Rics (maddî veya mânevî bakımdan pis, murdar) olma hususu şarap, kumar, putlar ve fal oklarıyla ilgili olarak da zikredilmektedir (el-Mâide 5/90). Bundan hareket eden İslâm hukukçularının genel anlayışı, do-

muz ve şarabın haram olmasının yanı sıra necis olduğu yönündedir. Başta Mâlikîler olmak üzere bazı hukukçular domuzun canlı hayvan olarak necis sayılmadığını, ölüsünün ve ayrıca et, deri vb. parçalarının necis olduğunu söylemek suretiyle bir ayırım yapmışlardır (İbnü'l-Arabî, I, 54; İbn Cüzey, s. 46-47). Bu sebeple âyette yer alan rics nitelendirmesiyle kumar ve putlarda olduğu gibi şer'î ve mânevî kirliliğin kastedilmiş olması da mümkün görülmektedir.

Domuzun haram kılınmasındaki hikmetlerin neler olduğunu bugün ilim ve modern tıp tam anlamıyla tesbit edip ortaya koymuş olmamakla beraber bu hayvanın birçok hastalık sebebinin bünyesinde taşıdığı ve insan sağlığına verdiği zararların öldürücü boyutlara ulaştığı bilinmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, hayvan etleri arasında en çok domuz etinin insana hastalık bulaştırma özelliğine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Domuz eti, yağ dokusu ve elementleri bakımından diğer hayvan etlerinden farklıdır. Hangi domuz cinsi olursa olsun bunların etlerinde kolesterolün, yağ asitleri, kükürt, histamin, büyüme hormonları oldukça fazladır. Domuzdan başta trişin hastalığı olmak üzere domuz şeridi, domuz yılanıçığı, domuz vebası, domuz gribi, kuduz, şarbon, ruam, şap, tüberküloz bulaşır. Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı araştırmacılar domuzlarda görülen bir virüsün AIDS'e benzer bir hastalık yaptığını, bazıları da domuz etinde "toxoplasma gondii" adında bir parazit bulunduğunu, iyi pişmemiş domuz etinin bilhassa bebeklerde kanser, körlük ve zekâ geriliği gibi hastalıklara sebep olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca domuz etinde bol miktarda bulunan kolesterolün ve yağ asitleri, kükürt bakımından zengin mukopolisakkaritler, büyüme hormonu, cinsiyet hormonu, histamin ve imidazol gibi maddeler saframa kesesi iltihapları ve taşları, apandisit, barsak iltihapları, apse ve çibaneler, şirpençe, kadınlarda nisâi akıntılı iltihaplar, mafsâl iltihabı ve kireçlenme, damar sertliği, tansiyon yüksekliği ve infarktüs gibi hastalıklara yol açmaktadır. Nitekim Alman hekimi H. H. Reckeweg, domuz etinde bulunan yüksek seviyedeki kolesterolün ve yağ asitlerinin damar sertliği, tansiyon yüksekliği ve infarktüs; mukopolisakkaritlerin mafsâl

iltihabı ve kireçlenmesi, fazla miktardaki büyüme ve cinsiyet hormonlarının kanser; histamin ve imidazolun ekzama, ürtiker, astma, vazomotor rinitis gibi alerjik hastalıklara sebep olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bu konuda kesin sonuçlara ulaşabilmek için daha geniş araştırmalara ihtiyaç vardır.

Doğulu ve Batılı bazı düşünür ve ilim adamları, beslenme ve gıda rejiminin insan bedeni ve karakteri üzerinde tesiri olduğunu söylemişlerdir. İçki yasağıyla birlikte düşünülünce domuz yasağının bu bakımından da önem taşıdığı şüphesizdir. Domuz eti ve içki tüketen toplum fertlerinde görülen şiddet ve taşkınlık eğilimiyle hiç et yemeyenlerde görülen sakin mizaca karşılık müslümanların orta bir mizaç hali sergiledikleri söylenebilir.

Bazı uzmanlar domuz yağının E vitaminini yok ettiğini, domuz etinin erkek ve kadınlarda aşk duygusunun zayıflamasına ve kısırlaşmaya yol açtığını ileri sürmektedir. Gerçekten insanların cinsî hayatı için çok önemli olan E vitamini yağların oksidasyonunu önlediği gibi yağlarda bulunan ve yine cinsî hayat için önemli olan A vitamininin de okside olmasına engeldir. Yağlarda her iki vitaminin, bilhassa E vitamininin noksanlığında erkeklerde kısırlık, kadınlarda düşükler ve cinsî hayatta durgunluk meydana gelir.

Domuzun her türlü pislik ve leş yemeğe düşkün, obur, hantal ve hayvanlar arasında vücut temizliği yapmayan hemen hemen tek canlı niteliğini taşıması sebebiyle olacaktır ki onu yiyenler de dahil bütün dünya milletlerinin dillerinde domuz kelimesi hakaret ifade eden cümleler içinde yer almıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu özelliğiyle de anılmaktadır (el-Mâide 5/60).

Domuz etinin zararlarıyla ilgili ilmi sonuç ve iddialar bu çerçevede olmakla birlikte domuzla dair dinî yasağın bunlara bağlı olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü bir konudaki ilmi kanaatin ileride değişme ihtimali mevcuttur. Bugün bilinen mahzurların herhangi bir şekilde ortadan kalkması domuz etindeki yasağı geçersiz kılmaz. Müslümanlar domuzla ilgili yasağı, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere ilâhî kitaplarda mevcut kesin bir emir olarak telakki eder ve bu inançla gereğini yerine getirirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Miftāhu künūzi's-sünne, "Hinzir" md.; Buhārī, "Büyü", 102, 112, "Zebâ'ih", 28, 29, "Tıb", 57; Müslim, "Hayz", 105, "Müsâkât", 71, "Şayd", 12-16; İbn Mâce, "Tahâret", 38; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 41, "Büyü", 64; Tirmizî, "Tahâret", 52; Nesâî, "Tahâret" 47, "Şayd", 35; *İncilü Barnaba* (trc. Halîl Beg Saâde), Kahire 1325/1907, Fasil XXXII/32-34, ayrıca bk. s. 50; İbnü'l-Münzir, *Kitâbü'l-İcmâ'* (nşr. ve trc. Abdülkadir Şener), Ankara 1983, s. 91; Cessâs, *Ah-kâmü'l-Kur'an*, I, 124; II, 479; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 10, 48, 49, 246; Serahsî, *el-Mebsût*, I, 48, 49; XI, 53; XIII, 137; İbnü'l-Arabî, *Ah-kâmü'l-Kur'an*, Kahire 1974, I, 54; Kâsânî, *Bedâ'î'f*, I, 86; V, 35; VII, 147, 167; İbn Rüşd, *Bi-dâyetü'l-müctehid*, Beyrut 1398/1978, II, 126, 128; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, V, 20-21; XI, 132; XIII, 220; XV, 24, 25; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1389/1969, I, 46, 47; IV, 282; V, 299; VIII, 618; Nevevî, *el-Mecmû'*, I, 214-217; II, 568, 569; IX, 2, 32, 230; İbn Cüzey, *Kavânî-nü'l-ahkâmî's-şer'ıyye*, Beyrut 1979, s. 46-49; Demîrî, *Hayâtü'l-hayevân*, I, 430-436; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadir* (Bulak), V, 186-187, 202; İbn Nüceym, *el-Baħr*, VI, 87-88; Şevkânî, *Neylül-evfâr*, I, 178; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, I, 136, 138, 148; IV, 114; Reşid Rızâ, *Tefsîrül-menâr*, II, 98; VI, 135-136; VIII, 148; IX, 228; Halûk Nurbaki, *Sonsuz Nur*, İstanbul 1960, s. 40; Mahmut Denizkuşları, *Peygamberimiz ve Tıb*, İstanbul 1981, s. 63; Asaf Ataseven, *Domuz Eti*, İstanbul 1984; Ahmed Cevâd, *el-Hinzir beğne mizânî's-şer' ve minzârî'l-ilm*, Beyrut 1407/1987; Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Haramlar ve Helâller*, İstanbul 1979, s. 30-31, 34; Fehmi Yavuz, *Domuz ve Beslenme Sorunlarımız*, Ankara 1984; Ahmed Hüseyin Sakr, "el-Hinzir ve ba'du esbâbi tah-rîmih", *Mecelletü'l-Müslimi'l-mu'âşır*, VII/25, Kahire 1981, s. 30-57; Maurice H. Farbridge, "Swine", *ERE*, XII, 132-134; F. Viré, "Khinzir", *EI*² (İng.), V, 8-9.

ASAF ATASEVEN — MEHMET ŞENER

DONANMA

Bir devletin deniz kuvvetlerine veya bir amiralliğin komandası altında bulunan savaş gemilerinin bütününe verilen ad (bk. BAHRİYE; GEMİ; KAPTAN-ı DERYÂ; TERSANE).

DONGOLA

(دنگلا)

Kuzey Sudan'da bir şehir.

Nil nehrinin batı yakasında ve 30° 9' doğu boylamı ile 19° 10' kuzey enlemi üzerindedir. Eski kaynaklarda Sudan Nübesi (en-Nübetü's-Südâniyye) denilen ve el-Mehas ile es-Sekkût bölgelerini de içine alan kesimde bulunur. XIX. yüzyılın başlarında kurulmuş olan ve Dongola (Dunkula, Dumkula) el-Urdî adıyla tanınan

bugünkü yeni Dongola, tarihi çok gerilere giden Dongola el-Acüz'un (eski Dongola) 130 km. kadar kuzeyinde yer alır; üçüncü ve dördüncü şelâleler arasında kalan ve kendi adıyla anılan bir alt idarî bölgenin merkezidir. Bölgenin çoğunluğu çöllük olup yüzeyi kum taşlarıyla örtülüdür; sadece Nil nehrinin her iki yakasında sulanabilen bir miktar verimli araziye sahiptir. Tam bir çöl ikliminin hüküm sürdüğü Dongola'da yağmur son derece az yağar. Nehrin kenarlarında hurma ağaçlarıyla çeşitli bitkiler yetişirken daha uzak yerlerde susuzluğa karşı dayanıklı dikenli bitkilere rastlanır. Tarım yapılabilen topraklarda buğday, arpa, nohut, hurma ve çeşitli sebzeler yetiştirilir. Dongola'nın halkı yerli Danaklalar (Dongolalılar) ile Araplar ve yerli olmayan bazı kabile mensuplarından meydana gelir. Çeşitli sulama usulleri kullanılan Danaklalar bölgenin en iyi çiftçileridir; çobanlık ve ticaretle de uğraşırlar. Bölgede yaşayanların hepsi müslümandır.

Eski Dongola, Sudan'ın kuzeyinde ege-men olan Hıristiyan Makarra Devleti'nin başşehri idi ve Nil nehrinin doğu kıyısında kurulmuştu. Tarihçiler bu şehrin yeri hakkında farklı enlem ve boylamlar vermektedirler. Hıristiyanlar bölgeye I. yüzyıldan itibaren Mısır'dan gelmeye başlamışlar, özellikle II. yüzyılın sonlarına doğru Romalılar'ın zulmünden kaçarak Sudan Nübesi'ne yerleşip zamanla bağımsız siyasî bir birlik halini almışlardır. Mısır'ın müslümanlar tarafından fethini (651) takip eden yıllarda Amr b. Âs'ın valiliği zamanında Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh kumandasında bir birlik Dongola'-

ya kadar gelerek Makarra Devleti'yle bir muahede imzaladı ve halkını "bakt" adı verilen bir vergiye bağladı. Bakt Antlaşması da denilen bu muahedeye göre Hıristiyan yöneticiler Dongola'da müslümanlar için inşa edilecek olan caminin korunmasını üstlenecekler, namaz kılanları engellemeyecekler ve her yıl Mısır valisine kusura bulunmayan orta halli 360 köle vereceklerdi. Ayrıca taraflar birbirlerinin topraklarına serbestçe girebilecek, fakat devamlı oturmayacaklar ve müslüman tüccarlar buraya kadar gelerek ticaret yapabileceklerdi. Buna karşılık müslüman Mısırlılar da Nübeliler'e çeşitli ürün ve hediye vermeyi taahhüt ediyorlardı. Bu sebeple yapılan antlaşma siyasî bağıllıktan çok bir bakıma karşılıklı ilişkileri ve ticarî mübadeleyi düzenleyen bir akit sayılabilir. Böylece müslümanlar güney sınırlarını güven altına almış, Sudan Nübesi'ni ticarete açmış ve burada ihtida edecek yerlilerin din hürriyetlerini peşinen koruyarak İslâmîyet'in Dongola'da barış yoluyla yayılmasına ortam sağlamış oluyordular. Fakat buna rağmen bölgede İslâmîyet ancak Osmanlılar'ın Mısır'ı fethinden sonra yayılabildi.

Hıristiyan Nübe ile müslüman Mısır arasındaki ilişkileri düzenleyen bu antlaşma altı asır yürürlükte kaldı. Makarra Kralı David, 671'den (1272-73) itibaren antlaşma hükümlerinden doğan geleneksel bakt vergisini ödemeyi reddettiği ve Mısır topraklarına saldırılarda bulunduğu için Memlük Sultanı I. Baybars'ın harekete geçmesine sebep oldu ve sultanın gönderdiği kuvvetler 674 (1275-76) yılında başşehir Dongola'yı zaptettiler. Kral David tahttan indirilerek yerine, daha önce Mısır'a sığınmış olan yegeni Şikenda iktidar mevkine getirildi ve böylece Dongola Memlükler'in hâkimiyetine girmiş oldu. XIV. yüzyılın başında krallık makamına ilk defa Asvan civarında yaşayan Benî Kenz kabilesinden Kenzüddevle adında bir müslüman geçtiyse de (1316) halk Hıristiyan olarak yaşamaya devam etti. Fakat Dongola'daki kiliseden çevrilme camilerin en eskisinin kitabesinde 16 Rebîülevvel 717 (29 Mayıs 1317) tarihinin bulunması, bu hükümdar zamanında şehirde küçük de olsa bir müslüman cemaatin teşekkül ettiğini göstermektedir.

Ortaçağ'da Dongola'nın etrafının surlarla çevrili olduğu, şehirde çok sayıda kilisenin ve büyük evlerle geniş caddelerin bulunduğu bildirilmektedir. İdrîsî

Dongola

